

Syyskuu 1944
Marttinansaari

Hilja

Tämä oli viimeinen lasti. Veneen lähdettyä rannasta kukaan ei puhunut. Joskus katse käväisi toisen kasvoissa, mutta katsoi ja pälyili heti muualle. Kenelläkään ei ollut antaa lohtua, ei itselleen, saati toisille. Hiljaisuuden rikkoivat vain airojen kolkutus hankaimia vasten ja veneen kylkeen lipuvat laineet.

Siirin vanhemmat kyyhöttivät kokassa nyyttejään tiukasti puksertaen, silmät kiinni, veneellä liikkumiseen tottumattomat ihmiset. Äiti istui kumarassa takatuhdolla, selkä saareen päin ja järjesteli tavarakasaa, siihen kiireessä heitettyjä arkielämän välttämättömyyksiä: silitysrauta, puolukkatiinu, pyykkilauta, keritsimet ja nyyttejä, joihin oli tungettu kenkiä ja vaatteita. Joku oli myös hakenut aitan parrelta sinne kuivamaan ripustettuja vastoja ja heittänyt ne röykkiön päälle.

Hilja muisti tuoksut, sormiin litistyneiden puolukoiden kirpeyden, työvaatteiden hien naulakossa, tuoreiden vastojen mehevyyden, kosteasta kankaasta silittäessä nousevan höyryn.

Äidin jalkojen välissä, salin ryijyyn käärittynä, lepäsi isän radio. Silloin tällöin äidin käsi etsi palttoon taskusta nenäliinan, käytti sitä silmänseudulla ja hivutti takaisin ja jatkoi sitten rompekasan setvimistä.

Isä piti perää, mutta tällä kertaa katse ei pysynyt tiukasti Kolkutniemen rannassa, vaan pää kääntyi tiuhaan taaksepäin. Ehkä isä mittasi matkaa, joka jo erotti heidät kodista.

Hilja soui, välillä tahti sekosi, kun oli vedettävä henkeä syvempään itkua pidäteltäessä. Hän painoi mieleensä syksyn värittämää

saarta, peltoja ja rakennuksia, jotka vielä häämöttivät puiden välittä, korkeimpana Taivaanpelto. Unton ja hänen kiveä ei näkynyt, se jäi saaren toiselle puolelle.

Hän olisi halunnut Pyhäjärven nostavan myrskyn, surevan ja vaikertavan heidän kanssaan. Mutta syyspäivä oli leuto ja järven selkä väreili melkein tyynenä. Ehkä Pyhäjärvi auttoi heitä matkaan tällä tavalla, lempeästi. Ei kastellut, ei pelotellut, ei ärjynyt, koska tiesi mitä oli tulossa, niin kuin veneessä istujat, jo kerran aiemmin evakkoon lähteneet.

Antin lapset huiskuttivat vastarannalla. Laina oli valjastanut Pollen ja aikaisemmin tuodut tavarat oli ladottu kärryille korkeaksi ja leveäksi kuormaksi, kaksi sänkyä poikittain, petivaatteet päällimmäisinä. Kyytiin pitäisi mahtua myös vanhukset ja Lainan ja Antin vuotinen tyttö.

Äiti keplotteli kuorman koloihin veneestä tuotuja tavaroita.

– Tuo tiinu saapi nyt jäähä, Laina sanoi ja laitto sen kivelle. Äiti katsoi miniäänsä, mutta ei tivahtanut mitään vastaukseksi vaan antoi Hiljan auttaa hänet kärryille isän viereen ja otti vauvan syliinsä.

– En mie voi ohjastaa ja pittää ratiota, isä ärähti.

– Mie otan ohjat, Laina rauhoitti. – Kulen lasten kanssa samall hoian hevose.

Hiljassa särähti. Tässäkö tämä nyt oli, heidän elämänsä. Keikkuva kuorma, tönkäksi puettut lapset ja tulevaisuus tietymättömissä.

– Mie unohi yhen assiin. Menkää työ eellä, kyllä mie teiät kiinni saan, Hilja sanoi ja osoitti puuta vasten nojaavaa pyörää.

Hän juoksi rantaan, ei kääntynyt vastaamaan isän kieltoihin tai Lainan manauksiin vaan heitti saappaat ja sukat veneeseen ja kahlasi syksyn viilentämässä vedessä. Hiekka rätsisi veneen pohjaa vasten, kun hän työnsi sen irti.

Hilja huopasi rannasta. Laina oli järkevä, tottunut hänen tekemisiinsä eikä jäisi odottamaan. Hetken päästä Hilja katsoi olkansa yli, ranta oli tyhjä.

Hän käänsi veneen ja sousti ripein vedoin kohti Marttinansaarta.

Helmikuu 1989
Pohjois-Häme

Jouko

Aurinko vilahtaa esiin kuusenlatvojen välistä, puut piirtävät varjoja tielle ja penkan kinoksille. Jouko vilkaisee Karinia. Vaimon tulipunaiset kynnet puristavat mustaa rattia. Karjalan värit, ajatus ponnahtaa jostakin. Kun hän oli pieni, sohvan yläpuolella riippui ryijy, punaista ja mustaa ja kaksi harmaata käsivartta taistoon kohotetuin miekoin.

Autot ovat kuluttaneet lumiseen tiehen syvät urat. Karin ajaa tarkkaavaisesti, suu tiukassa mutrussa kuten aina keskittyessään johonkin. Joukon tekee mieli laskea käsi vaimonsa reidelle ja puristaa hellästi, mutta Karin ei ole puhunut laivassa käydyn sanaharkan jälkeen. Karinista Jouko oli juonut muutaman kaljan liikaa kyetäkseen ajamaan.

Vastaantulevan rekan ilmavirta kiepauttaa lumimyräkän. Kaikki ympärillä hukkuu harmaaseen tuiskuun. Jouko höllentää solmiota, kääntää päätään vasemmalle ja oikealle, mutta kiristys ei hellitä. Hän pamauttaa nyrkillä sivulasiin.

– Älä, Karin säpsähtää.

– Anteeksi, Jouko pahoittelee. – Ja jatka sinä vain unia, hän rauhoittelee takapenkillä herännyttä Joonasta. Poika katsoo kysyvästi äitiinsä, joka nyökkää. Joonas vetää myssyn silmilleen ja korjaa kuulokkeita paikoilleen.

Poika näyttää avaruusolennolta, kasvot yhtä vihreää pipoa ja isot mustat kuulokkeet törröttämässä korvien paikoilla. Joukosta tuntuu, että hän itse on kuin astronautti, joka kelluu pimeässä tyhjiössä ja jonka turvaköydestä on jäljellä enää vain ohut haituva.

Rekan nostattama pyry on laantunut ja tie aukeaa selkeänä edessä. Sama tie, jota he ovat ajaneet vuosikausia isän ja äidin luokse. Pääsiäisenäkin he olisivat ajaneet samojen maisemien halki. Kohta olisi pääsiäinen, mutta ei enää ketään kenen luo matkata.

Joulun aikaankin he käväisivät vain pikaisesti. Anoppi halusi pitää kiinni sovitusta, joka toinen joulukuusi Karlstadissa ja joka toinen Suomessa. Tukholmaan isä ei suostunut tulemaan.

Kuka sitä joulukuusi kottoonsa lähtis, isä oli sanonut. Kah, tuutte sitt, kun kerkiitte, kyllä mie yksinkin pärjään. Reipas sävy ei ollut peittänyt isän pettymystä.

Peltoaukealla, metsän laidassa kököttää harmaa lato lumen kätkössä. Korkealle noussut aurinko saa hangen hohtamaan. Isä saisi hienon päivän hautajaisilleen, sinisen taivaan ja kimaltavat nietokset. Oli ollut myös kaunista, kun he olivat jättäneet jäähyväisiä äidille. Kappelin viereiset pihlajat olivat loistaneet punaisina kuulassa syyspäivässä.

Jouko oli menettänyt molemmat vanhempansa puolen vuoden sisällä. Aamuyöstä eräänä keskiviikkona puhelin oli soinut, isän särkynyt ääni kertoi äidin makaavan avuttomana sairaalan letkuissa kuin mustekalan lonkeroihin juuttunut avuton uimari. Jouko tilasi laivaliput samaksi illaksi, mutta iltapäivällä isä ilmoitti äidin nukkuneen pois, ja sanoi ettei enää tarvinnut tulla, että sitten hautajaisiin.

Hautajaisissa isä oli poissa tolaltaan, sekava, hoki, että kun mie lupasin, mie lupasin et vien siut kottiin Hilja. Kyllä mie siut vielä vien Marttinansaareen.

Kun Jouko kysyi, että mihin saareen, isä purskahti itkuun.

Valaistu kahvipannun kuva lumipenkassa lupaillee taukopaikkaa.

– Vihdoinkin! Karin huudahtaa ja kädet ratilla rentoutuvat.

– Kahvia ja voipulla vai kuinka? Jouko naurahtaa. Vaimo vastaa hymyllä, joka pehmittää kasvojen piirteet ja Jouko puristaa Karinia kädestä.

Joka kerta kun he tulevat Suomeen, Karin ostaa ensimmäiseksi voipullan. Lihapasteija ja karjalanpiirakka olisivat vuorossa seuraavina päivinä. Jouko tapaa kiusoitella, että vaimo on kuin suomalainen palaamassa kotimaahansa, pitää maistaa kaikki tutut maut.

Avioliiton alkuvaiheessa Karin kävi suomen kielen kursseilla ja oppi niin paljon, että pärjäsi isän ja äidin kanssa. Jouko on aina ihaillut Karinin välittömyyttä, sitä itsestäänselvyttä, millä tämä myös halasi Joukon vanhempia, kyseli kaikenlaista, innostui heidän jutuistaan, joihin Jouko itse oli lopen kyllästynyt. Kun äiti opetti Karinia tekemään makaronilaatikkoo, ahvensoppaa tai jotain muuta lapsuuden herkkua, keittiöstä kuului tasainen pulina.

Kuitenkin he kävivät harvoin Suomessa, oli aina niin paljon muuta, tärkeää ja tähdellistä. Hänestä se oli ollut kiinni.

Joonas hotkaisee viimeisen palan munkkia ja karistaa soke-ria sormistaan lautaselle, osa rapisee kuitenkin pöydälle. Karin ojentaa lautasliinan ja nostaa kulmiaan käskevästi. Poika pyyhkii suunsa ja siistii pöydän.

– Mennäänkö? Joonas kysyy.

– Kohta, Karin vastaa ja hypistelee autonavaimia käsissään. Hän ei ole koskaan pitänyt talvikelillä ajamisesta.

– Minä ajan loppumatkan, kyllä ne kaljat ovat jo haihtuneet, Jouko sanoo. Mikä on totta, ei hän ollut juonut niin paljon kuin Karin luuli. – Anteeksi se hermoilu laivassa, Jouko sanoo ja ottaa avaimet.

– Jospa joskus puhuisit sen sijaan että ärjyt, Karin huokaa.

Leikkitelineen tolpat pilkistävät lumivalleista kahvilan pihalla ja paksu lumikerros peittää hiekkalaatikkoo. Siinä Joonas huruutteli kesäisin autojaan, kun Jouko istui Karinin kanssa sireenipensaiden varjossa.

– Muistatko kun pienenä sait aina uuden auton ukilta, kun tulimme käymään? Jouko kysyy.

– Joo, ja joka kerta vielä ihan oikeanlaisen. Mistä se tiesikin?

– Ainahan se kyseli kirjeessä, että mitä sinä haluaisit, Jouko selittää.

Isällä oli ollut luonteva suhde Joonakseen, siinä ei ollut vaurautuneisuutta, jota Jouko oli tuntenut vanhempiaan kohtaan. Tai miksi kutsuisi tunnetta, kun ei oikein tiennyt miten käyttäytyisi tai mitä sanoisi vähänkin herkemmissä tilanteissa.

Iltaa ennen laivalle lähtöä Karin ja Joonas olivat katsoneet valokuvia Suomen matkoilta ja muistelleet isää ja äitiä. Jouko oli istunut hetken heidän vieressään sohvalla, mutta lähtenyt kohta tupakalle. Karinin ja Joonaksen muistot olivat niin lämpimän huolettomia.

Jouko vilkaisee Joonasta takapeilin kautta. Poika nukkuu taas. Tuollainen se on ollut koko ikänsä, nukahtaa heti auton lähdettyä liikkeelle.

– Tuntuu niin raskaalta, Karin huokaa. – Ensin Hilja ja kohta jo isäsi.

Karin ei hetkeen sano mitään, katselee ohi lipuavaa talvimaisemaa, sipaisee sitten Joukon poskea.

– Isäsi kertoi jouluna, että hän näki monena yönä äidistäsi unta, aina samaa unta. He uivat saaren rannassa ja äkkiä Hilja veti isäsi sukelluksiin, suuteli veden alla, suuteli ja suuteli, eikä päästänyt irti.

Karin kietoo käsivarret tiukasti ympärilleen näyttääkseen kuinka Hilja piti Untosta kiinni.

– Niinä öinä olen niin onnellinen, isäsi sanoi.